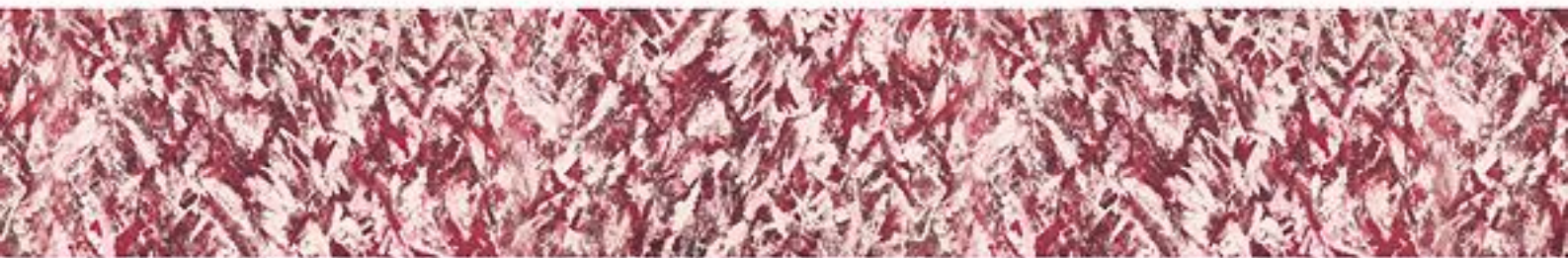

Φωτεινή Παζαρτζή

Η ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

Πρόλογος: Εμμανουήλ Ρούκουνας

Η Δικαιοδοτική Λειτουργία στο Διεθνές Δίκαιο
Φωτεινή Παζαρτζή

ISBN 978-960-562-419-4

Σύμφωνα με το Ν. 2121/93 για την Πνευματική Ιδιοκτησία απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, η αποθήκευσή του σε βάση δεδομένων, η αναμετάδοσή του σε ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη μορφή και η φωτοανατύπωσή του με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΔΗΛΩΣΗ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ

Το περιεχόμενο του παρόντος έργου έχει τύχει επιμελούς και αναλυτικής επιστημονικής επεξεργασίας. Ο εκδοτικός οίκος και οι συντάκτες δεν παρέχουν διά του παρόντος νομικές συμβουλές ή παρεμφερείς συμβουλευτικές υπηρεσίες, ουδεμία δε ευθύνη φέρουν για τυχόν ζημία τρίτου λόγω ενέργειας ή παράλειψης που βασίστηκε εν όλω ή εν μέρει στο περιεχόμενο του παρόντος έργου.

Art Director: Θεόδωρος Μαστρογιάννης
Υπεύθυνος Παραγωγής: Ανδρέας Μενούνος
Φωτοστοιχειοθεσία: Γιάννης Δεδούσης
Παραγωγή: NB Production ΓΔ260515Μ23

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μαυρομιάλη 23, 106 80 Αθήνα
Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org
Αθήνα: Μαυρομιάλη 2, 106 79 • Τηλ.: 210 3607 521
Πειραιάς: Φίλωνος 107-109, 185 36 • Τηλ: 210 4184 212
Πάτρα: Κανάρη 15, 262 22 • Τηλ.: 2610 361 600
Θεσ/νίκη: Φράγκων 1, 546 26 • Τηλ.: 2310 532 134

member of Europe's 500
dynamic entrepreneurs

Committed to excellence

ΣΕΙΡΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ
Διεύθυνση σειράς: Εμμανουήλ Ρούκουνας

Φωτεινή Παζαρτζή

Η ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

Πρόλογος Εμμανουήλ Ρούκουνα

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

The Judicial Function in International Law
Photini Pazartzis

ISBN 978-960-562-419-4

COPYRIGHT

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, without the prior permission of NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A., or as expressly permitted by law or under the terms agreed with the appropriate reprographic rights organisation. Enquiries concerning reproduction which may not be covered by the above should be addressed to NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. at the address above.

DISCLAIMER

The content of this work is intended for information purposes only and should not be treated as legal advice. The publication is necessarily of a general nature; NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. makes no claim as to the comprehensiveness or accuracy of the information provided; Information is not offered for the purpose of providing individualized legal advice. Professional advice should therefore be sought before any action is undertaken based on this publication. Use of this work does not create an attorney-client or any other relationship between the user and NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. or the legal professionals contributing to this publication.

NOMIKI BIBLIOTHIKI

23, Mavromichali Str., 106 80 Athens Greece
Tel.: +30 210 3678 800 • Fax: +30 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

© 2015, NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες η διεθνής κοινότητα γνωρίζει άνθιση της δικαιοδοτικής λειτουργίας και αυτό το γεγονός πρέπει να χαιρετίζεται ως στοιχείο ενισχύσεως της ερμηνείας και της εφαρμογής του διεθνούς δικαίου. Στο παρελθόν η στάση των κρατών απέναντι στα διεθνή δικαστήρια ήταν πολύ πιο επιφυλακτική και αυτό συνέβαινε, αφενός επειδή στο διεθνές πεδίο έλειπε η κουλτούρα της επιλύσεως των διαφορών από δικαστικά όργανα, και αφετέρου επειδή μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο η διάσταση Ανατολής και Δύσεως απέκλειε την ανάθεση των διαφορών των κρατών που ανήκαν στην μία ή την άλλη ομάδα σε διεθνείς δικαιοδοτικές διαδικασίες. Επιπλέον, το ίδιο το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, σε μια από τις πλέον ατυχείς Αποφάσεις του (1960) που αφορούσε στην επαίσχυντη πρακτική του apartheid, είχε προκαλέσει οργή στα νεοπαγή κράτη του Τρίτου Κόσμου και επιβράδυνε την ένταξη αυτών των κρατών στη λογική της επιλύσεως των διεθνών διαφορών από διεθνή ή περιφερειακά δικαστήρια. Άλλωστε, τρεις φορές (1907, 1920, 1945) η διεθνής κοινότητα των κρατών απέρριψε προτάσεις για την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου επί των λεγομένων νομικών διαφορών.

Πολλές από τις αιτιάσεις της θεωρίας και της πρακτικής έχουν τώρα καμφθεί, Ανατολή και Δύση, Βορράς και Νότος έχουν απαλλαγεί από τις παλιές επιφυλάξεις και εναπόκειται στα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα να εδραιώσουν αυτή την αποδοχή. Τα τελευταία χρόνια συνεχώς ιδρύονται νέα δικαστικά όργανα, προσφάτως μάλιστα και με ποινική δικαιοδοσία. Επίσης, επεκτείνεται η ίδρυση δικαστικών οργάνων και οργάνων διαιτησίας στους τομείς του εμπορίου και των επενδύσεων. Εκτιμάται ότι σήμερα ο αριθμός διεθνών, μόνιμων, ad hoc δικαστικών και οιοονεί δικαστικών οργάνων προσεγγίζει τα 125. Βέβαια, η κινητοποίηση διεθνών δικαστικών και διαιτητικών διαδικασιών εξαρτάται πάντοτε από τη συγκεκριμένη συναίνεση των διαδίκων. Η συναίνεση των διαδίκων κρατών δίδεται με πολλούς τρόπους. Είναι γενική ή εξειδικευμένη και εξαρτάται ή όχι από την διατύπωση συνυποσχετικού. Πρόοδος έχει επιτευχθεί και με την υιοθέτηση της ατομικής προσφυγής, η οποία όμως διαφέρει προκειμένου περί του Ευρωπαϊκού, του Διαμερικανικού ή του νεοπαγούς Αφρικανικού συστήματος προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Οι εξελίξεις παρέχουν στη θεωρία τη δυνατότητα να επανεκτιμήσει τα στοιχεία που συγκλίνουν ή αποκλίνουν ανάλογα με τα υπό κρίση συστήματα. Συγχρόνως προβάλλονται οι διαδικαστικές εκείνες διαφορές και οι αποκλίσεις της νομολογίας,

οι οποίες κατά άλλους απειλούν την ενότητα της δικαστικής λειτουργίας διεθνώς και, κατ' άλλους αποτελούν φυσιολογικό φαινόμενο της εξελισσόμενης φυσιογνωμίας των θεσμών στο σημερινό οριζόντιο παγκόσμιο νομικό σύστημα. Εξαίρεται πάντως το στοιχείο της συνεχούς προαγωγής και ενισχύσεως του διεθνούς δικαίου, παράλληλα προς την ραγδαία εξέλιξη των διεθνών σχέσεων και την παρεμβολή ωριμάνσεων της κοινής γνώμης και των αντιλήψεων του νομικού κόσμου.

Η ανά χείρας συμβολή της κυρίας Φωτεινής Παζαρτζή θεμελιώνεται σε πλούσια νομολογία, πρακτική και βιβλιογραφία σε δυο όψεις της προβληματικής. Επεξεργάζεται, αφενός, αφαιρετική εικόνα της δικαιοδοτικής λειτουργίας στη διεθνή έννομη τάξη τονίζοντας τον εξελικτικό χαρακτήρα και τη θεσμική οργάνωση της διεθνούς δικαιοσύνης με έμφαση στο εφαρμοστέο δίκαιο και στην εκτέλεση των αποφάσεων, και αφετέρου, προχωρεί στη διαμόρφωση συνθετικής εικόνας, αξιολογώντας την άσκηση της δικαιοδοτικής λειτουργίας μέσα από την ποικιλία των εν λειτουργία διεθνών οργάνων. Προτάσσει το εφαρμοστέο δίκαιο που διέπει την τελευταία και εξειδικεύει τον ρόλο του διεθνούς δικαστού ως παράγοντος προαγωγής του διεθνούς δικαίου. Προβαίνει δε σε συνδυαστική εκτίμηση ταυτόσημων και διαφορετικών προσεγγίσεων που αναδεικνύονται από την πολλαπλότητα του διεθνούς δικαιοδοτικού παράγοντος.

Φυσικά, η θέση ενός κράτους ως διαδίκου εξαρτάται από το διεθνές δικαστικό όργανο που εξετάζει μια διαφορά. Άλλη είναι η ratio ενώπιον του κατεχοχίν Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, που χειρίζεται το σύνολο του διεθνούς δικαίου, και άλλη εκείνη των εξειδικευμένων δικαιοδοτικών οργάνων, που εξετάζουν ατομικές προσφυγές, ή ασχολούνται μόνο με το δίκαιο της θάλασσας, με διεθνή ποινικά αδικήματα, ή με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ελλάς είναι από μακρού χρόνου παρούσα σε ικανό αριθμό δικαιοδοτικών διαδικασιών. Άλλοτε οι θέσεις της γίνονται δεκτές και άλλοτε όχι. Η προσήλωση της χώρας μας στη διεθνή δικαιοσύνη είναι συνεχής, την ανέδειξαν ήδη από τον Μεσοπόλεμο Έλληνες διεθνολόγοι, όπως ο Νικόλαος Πολίτης, ο Στυλιανός Σεφεριάδης και ο Ιωάννης Σπυρόπουλος. Στο πλαίσιο αυτής της πορείας θεωρώ θετική την αναπροσαρμογή της σχέσεώς μας με το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης και το Δικαστήριο του Δικαίου της Θάλασσας, που πραγματοποιήθηκε με τις Δηλώσεις της Ελλάδος στις 15 και 16 Ιανουαρίου 2015 αντιστοίχως.

Η κυρία Παζαρτζή έχει μακρά και επιτυχή ενασχόληση με το έργο της διεθνούς δικαιοσύνης. Η συμβολή της στην παρουσίαση και την αξιολόγηση της νομολογίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης αναγνωρίζεται διεθνώς. Με μονογραφίες και άρθρα σε διεθνείς επιστημονικές εκδόσεις και περιοδικά προβάλλει τις επιδόσεις και τις δυσχέρειες του διεθνούς δικαιοδοτικού έργου στη σύγχρονη εποχή. Αποτελεί λοιπόν φυσική εξέλιξη της επιστημονικής της πορείας η γενικότερη

αναλυτική πρόσληψη, την οποία πραγματοποιεί με αυτό το βιβλίο. Καταδεικνύει και την οικειότητα της συγγραφέως με τη λειτουργικότητα του διεθνούς δικαίου γενικώς.

Εκτιμώ ότι με τη νέα της πραγματεία η κυρία Παζαρτζή προσδίδει ανανεωτική θεώρηση ενός καίριου για τη Διεθνή Ειρήνη και Ασφάλεια φαινομένου της διεθνούς κοινότητας.

Αθήνα, Απρίλιος 2015

Εμμανουήλ Ρούκουνας

*Επίτιμος και Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών,
Τακτικό Μέλος της Ακαδημίας Αθηνών*

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος Εμμανουήλ Ρούκουνα	V
Πίνακας Περιεχομένων	IX
Συντομογραφίες	XIII
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ Η ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΝΝΟΜΗΣ ΤΑΞΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ Η ΕΞΕΛΙΣΣΟΜΕΝΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

§1. Η έννοια και η φύση της διεθνούς δικαιοδοτικής λειτουργίας	15
A. Η «δικαιοδοσία» στο χώρο της διεθνούς δικαιοσύνης.....	16
1. Περί της <i>juris-dictio</i>	17
2. Ο διεθνής χαρακτήρας.....	21
B. Διαιτητική και δικαστική λειτουργία	23
§2. Τα χαρακτηριστικά της δικαιοδοτικής λειτουργίας στο διεθνές δίκαιο	
A. Η συναίνεση ως θεμέλιο της διεθνούς δικαιοδοτικής εξουσίας	27
1. Η αρχή και οι εκφάνσεις της στο πεδίο της δικαιοδοτικής επίλυσης διεθνών διαφορών.....	28
α) Η επιβεβαίωση της αρχής	28
β) Η διάκριση «προαιρετικής» και «υποχρεωτικής» δικαιοδοσίας	31
i) Προαιρετική δικαιοδοσία	31

ii) Υποχρεωτική δικαιοδοσία	34
2. Ρωγμές στην αρχή της συναίνεσης;	36
B. Το πεδίο της δικαιοδοτικής εξουσίας	41
Γ. Οι «χρήστες» της διεθνούς δικαιοσύνης.....	45
1. Οι διάδικοι στη διεθνή δίκη	46
2. Οι συμμετέχοντες στις διεθνείς δικαιοδοτικές διαδικασίες.....	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

§1. Το πολυ-δικαιοδοτικό διεθνές τοπίο	55
A. Η εδραίωση της δικαιοδοτικής λειτουργίας σε διεθνές επίπεδο: <i>Το Διεθνές Δικαστήριο</i>	56
1. Η ανάπτυξη της διεθνούς δικαιοδοτικής λειτουργίας	56
2. Το Διεθνές Δικαστήριο ως το δικαστικό όργανο της διεθνούς κοινότητας	60
B. Η εξάπλωση των διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων.....	62
1. Το δικαιοδοτικό σύστημα της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας	62
2. Το δικαιοδοτικό σύστημα του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου	67
3. Η διεθνική διαιτησία στο χώρο προστασίας επενδύσεων	72
4. Διεθνής ποινική δικαιοσύνη	76
§2. Η διάδραση μεταξύ διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων: αναρχία ή συναρμογή;	77
A. Ο προβληματισμός περι «θεσμικού» κατακερματισμού	78
1. Προκαταρκτικές επισημάνσεις	78
2. Επικαλύψεις και συγκρούσεις δικαιοδοτικής αρμοδιότητας	81
3. Νομολογιακές αποκλίσεις	85
B. Η δυναμική του δικαιοδοτικού πλουραλισμού	90

**ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
Η ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΗΣ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΠΟΥ ΔΙΕΠΕΙ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ	99
§1. Το διεθνές δικαιοδοτικό δίκαιο θεμέλιο της δικαιοδοτικής λειτουργίας	
A. Οι πολλαπλές πηγές του διεθνούς δικαιοδοτικού δικαίου.....	101
B. Οι εγγενείς εξουσίες των διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων (Inherent Powers).....	105
§2. Η «δίκαιη δίκη» στο διεθνές δικαιοδοτικό πεδίο	109
A. Οι εγγυήσεις περί δίκαιης δίκης ενώπιον των διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων.....	110
1. Η ανεξαρτησία και αμεροληψία του διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου.....	112
2. Γενικές αρχές της δικονομίας της διεθνούς δίκης	
α) <i>Ισότητα των διαδίκων</i>	116
β) <i>Η αρχή της αντιδικίας (principe du contradictoire)</i>	117
γ) <i>Η αιτιολόγηση της απόφασης</i>	118
δ) <i>Η αρχή του δεδικασμένου</i>	119
B. Η δίκαιη δίκη αντικείμενο της διεθνούς δίκης.....	121
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ Ο ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΚΑΣΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΝ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ	 125
§1. Ο διεθνής δικαστής διαμορφωτής της δικαιοδοτικής λειτουργίας	
A. Η κρίση επί της δικαιοδοσίας	126
1. Οι προϋποθέσεις άσκησης της δικαιοδοτικής εξουσίας	
α) <i>Η «δικαιοδοσία» ως πεδίο άσκησης της δικαιοδοτικής λειτουργίας</i>	127
β) <i>Το παραδεκτό ως προϋπόθεση άσκησης της δικαιοδοτικής εξουσίας</i>	133
γ) <i>Η διάκριση δικαιοδοσίας/αρμοδιότητας και παραδεκτού</i>	135
δ) <i>Η διάκριση δικαιοδοσίας και ουσίας</i>	139

2. Οι περιορισμοί στην άσκηση της δικαιοδοτικής εξουσίας.....	142
<i>α) Η συσταλτική ερμηνεία του τίτλου δικαιοδοσίας .....</i>	143
i) Οι επιφυλάξεις στον τίτλο δικαιοδοσίας και η ερμηνεία τους	144
ii) Η ύπαρξη διαφοράς	147
iii) Η αρχή του Νομισματικού Χρυσού	148
<i>β) Η προσφυγή στην διασταλτική ερμηνεία... ..</i>	151
i) ...ως τρόπου διεύρυνσης της δικαιοδοτικής εξουσίας	152
ii)...ως τρόπου υπέρβασης της έλλειψης δικαιοδοσίας	154
B. Παρεμπόμπουσες εξουσίες κατά τη δικαιοδοτική διαδικασία	155
1. Η εξουσία έκδοσης προσωρινών μέτρων	156
2. Η εξουσία επί αιτήματος παρέμβασης	158
§2. Η διεθνής νομολογία παράγων διαμόρφωσης του διεθνούς δικαίου	
A. Η δικαιοδοτική απόφαση.....	161
1. Οι περιορισμένες εξουσίες των διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων στη μεταδικαιοδοτική φάση	
<i>α) Η ερμηνεία.....</i>	<i>162</i>
<i>β) Η αναθεώρηση .....</i>	<i>164</i>
2. Ισχύς και εκτέλεση των αποφάσεων διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων	
<i>α) Η «απουσία» του δικαιοδοτικού οργάνου από την εκτέλεση των αποφάσεών του .....</i>	<i>165</i>
<i>β) Η συμμετοχή διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων στην εκτέλεση των αποφάσεών τους.....</i>	<i>169</i>
B. Από την δικαιοδοτική απόφαση στη διεθνή νομολογία	
1. Η διεθνής νομολογία πηγή του διεθνούς δικαίου.....	171
2. Ο δια-δικαιοδοτικός διάλογος ως ανερχόμενη αρχή απονομής δικαιοσύνης (administration of justice).....	173
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	176
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	
A. Ελληνόγλωσση.....	179
B. Ξενόγλωσση.....	181

ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

AFDI	Annuaire français de droit international
AJIL	American Journal of International Law
ASIL	American Society of International Law
BYIL	British Yearbook of International Law
Chi. J. Int'l L.	Chicago Journal of International Law
CPJI	Cour permanente de justice internationale
EJIL	European Journal of International Law
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
GYIL	German Yearbook of International Law
HRLR	Human Rights Law Review
ICC	International Chamber of Commerce
ICC	International Criminal Court
ICJ	International Court of Justice
ICLQ	International and Comparative Law Quarterly
ICSID	International Center for the Settlement of Investment Disputes
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia
IDI	Institut de droit international
ILA	International Law Association
ILC	International Law Commission
ILOAT	International Labour Organisation Administrative Tribunal
ITLOS	International Tribunal for the Law of the Sea
JDI	Journal du droit international (Clunet)
JIDS	Journal of International Dispute Settlement
LGDJ	Librairie générale de droit et de jurisprudence

LJIL	Leiden Journal of International Law
Loy. L. A. Int'l & Comp. L. Rev.	Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review
Mich. J. Int'l L.	Michigan Journal of International Law
MLAANZ Journal	Maritime Law Association of Australia and New Zealand Journal
NILR	Netherlands International Law Review
N. Y. U. J. of Int'l L. & Pol.	New York Journal of International Law and Politics
OMC	Organisation mondiale du commerce
ORD	Organe de règlement des différends (OMC)
PCIJ	Permanent Court of International Justice
RBDI	Revue belge de droit international
RCADI	Recueil des cours de l'Académie de droit international de La Haye
RHDI	Revue hellénique de droit international
RIAA	Report of International Arbitral Awards
SFDI	Société française pour le droit international
UN	United Nations
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law
UNTS	United Nations Treaty Series
VJIL	Virginia Journal of International Law
WTO	World Trade Organisation
Yale J. In'l L.	Yale Journal of International Law
Yale L. J.	Yale Law Journal
ZAöRV	Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht
ZZPInt	Zeitschrift für Zivilprozess International
ΔΔΔΑ	Δι-Αμερικανικό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΔΔΔΔ	Διαρκές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης

ΔΔΘ	Διεθνές Δικαστήριο Θάλασσας
ΔΔΧ	Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών
ΔΕΚ (ΔΕΕ)	Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης)
ΔΟΕ	Διεθνής Οργάνωση Εργασίας
ΔΠΔΓ	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία
ΔΠΔΡ	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Κατ. Δ.Δ.	Καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΠΟΥ ΔΙΕΠΕΙ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Η διεθνής δίκη διέπεται από κανόνες και αρχές δικονομικής φύσεως οι οποίες αντικατοπτρίζουν σε μεγάλο βαθμό τα συστατικά στοιχεία της δικαιοδοτικής λειτουργίας⁷. Αυτές αφορούν την πρόσβαση στη διεθνή δικαιοσύνη (*droit au procès, access to justice*), υπό την ουσιαστική έννοια του όρου⁸.

Η αποκεντρωμένη θεσμική οργάνωση, σε συνδυασμό με τον συναινετικό χαρακτήρα της διεθνούς δικαιοσύνης, επηρεάζουν το δικονομικό πλαίσιο προς τη κατεύθυνση της δικονομικής αυτονομίας κάθε οργάνου⁹. Οι διαφοροποιημένες ρυθμίσεις δικαιολογούνται, άλλωστε, και από την φύση του εκάστοτε οργάνου, καθώς και της *ratione personae* και *ratione materiae* αρμοδιότητας.

Η προσέγγιση των επιμέρους ρυθμίσεων δικονομικού χαρακτήρα δείχνει, εκ πρώτης όψεως, ότι δεν υπάρχει ένα ενιαίο δικονομικό σύστημα, με άλλα λόγια ένα σώμα δικονομικών κανόνων που να διέπει κατά τρόπο ομοιόμορφο όλα τα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα¹⁰. Υποστηρίζεται, εξάλλου, ότι δεν είναι πάντοτε σαφής η διάκριση ουσιαστικών και δικονομικών/διαδικαστικών κανόνων στο πεδίο λειτουργί-

---

7. *Supra*, Μέρος Πρώτο, Κεφάλαιο Α, §1.

8. Βλ. G. Timsit, "Le concept du procès équitable ou la place du tiers en droit entre le zéro et l'infini", στο: M. Delmas Marty, H. Muir-Watt, H. Ruiz Fabri (dir.), *Variations autour d'un droit commun*, Paris, Société de législation comparée, 2002, σελ. 25-42.

9. Βλ. G. Biehler: "It is the indefinite variety of procedures which distinguishes international law from national law...the variety of procedures indicate strongly that there is no fixed procedural law of international bodies but a floating variety of procedural practices and rules taking into account of numerous legal and extralegal circumstances in any case litigated before an international judicial body. This variety of procedures reflects the variety of *fora* established under international law", *Procedures in International Law*, Berlin-Heidelberg, Springer-Verlag, 2008, σελ. 49. Η απουσία ενιαίων δικονομικών κανόνων προβάλλεται από ορισμένους συγγραφείς και ως μια από τις αιτίες του θεσμικού κατακερματισμού, βλ. A. Gattini, "Regard procédural sur la fragmentation", *όπ. παρ.*, σελ. 303-345.

10. Βλ. F. Terré, "Théorie générale de la procédure en droit international public", 93 *Revue de droit suisse*, 1974, σελ. 41-59. Κατά τον H. W. A. Thirlway, δεν έχει επαρκώς αναπτυχθεί η γενική θεωρία του διεθνούς δικονομικού δικαίου, "Procedural Law and the International Court of Justice", στο: V. Lowe & M. Fitzmaurice (eds.), *Fifty Years of the International Court of Justice*" Grotius Publications, Cambridge University Press, 1996, σελ. 389-405, στη σελ. 389. *Contra*, C. Santulli: "[m]algré la grande variété de règles spéciales applicables...un droit commun général du procès international s'est consolidé, qui s'impose dans toutes les procédures internationales avec une parfaite uniformité", *Droit du contentieux international*, *όπ. παρ.*, σελ. 50. Αντίστοιχη παρατήρηση διατυπώνεται για τη διαιτητική διαδικασία από τους J. Collier & V. Lowe, *όπ. παρ.*, σελ. 236.

ας των διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων¹¹. Κατά συνέπεια, δυσχεραίνεται η ακριβής οριοθέτηση της έννοιας της δικονομίας και της διαδικασίας στο διεθνές δικαιοδοτικό πεδίο¹². Όπως επισημαίνει ο R. Kolb:

“In the context of judicial proceedings, the term ‘procedure’ *lato sensu* covers all rules relating to international judicial action. These include the rules governing the composition of the court, questions of competence and admissibility, the objective and subjective conditions for bringing a claim, as well as the modalities according to which the case will be dealt with.

In its narrowest sense, the term ‘judicial procedure’ relates only to that last element. It comprises all rules and principles regulating the manner in which the proceedings (le procès) are conducted. Procedure in this narrow sense concerns the way by which the parties’ requests are dealt with by the court, from the institution of proceedings until the moment of the final decision (and including subsequent requests for the interpretation or revision of judgments, etc.). It will be noted that the term ‘rules of procedure’ can thus have a multiplicity of meanings”¹³.

Πάντως, όπως θα διαπιστωθεί αμέσως παρακάτω, από τα καταστατικά, τη δικαστηριακή πρακτική και νομολογία έχει διαμορφωθεί και αναπτυχθεί ένα *corpus* αρχών και εγγυήσεων που τυγχάνουν ευρείας εφαρμογής, συνακόλουθα δε και μια -σχετική- εναρμόνιση των αρχών δικονομίας διαφόρων δικαιοδοτικών οργάνων¹⁴. Σταδιακά έχει αυτονομηθεί το (δημόσιο) διεθνές δικαιοδοτικό δίκαιο, ως κλάδος που διέπει τη λειτουργία διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων, εδράζεται στο διεθνές δίκαιο, έχοντας επηρεασθεί φυσικά και από γενικές αρχές που αντλούνται από εθνικά νομικά συστήματα, και επιδρά και ως συνεκτικός ιστός της διεθνούς δικαιοσύνης¹⁵. Θα

11. Ο S. Rosenne, στις εισαγωγικές παρατηρήσεις στο κεφάλαιο αφιερωμένο στη διαδικασία ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου, επισημαίνει ότι: “international law does not recognize a sharp distinction between substantive and adjective law”, *The Law and Practice of the International Court of Justice 1920-2005*, 4th edition, Vol. III: Procedure, Leiden/Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2006, σελ. 1021. Για μια συζήτηση, βλ. A. Nollkaemper, “International Adjudication of Global Public Goods: The Intersection of Substance and Procedure”, 23 *EJIL*, 2012/3, σελ. 769-791.
12. S. Rosenne, *The Law and Practice of the International Court of Justice 1920-2005*, όπ. παρ., σελ. 1021, 1023. Πάντως, ο συγγραφέας αφιερώνει ένα τόμο του πολύτομου έργου του στη δικονομία του Διεθνούς Δικαστηρίου των ΗΕ.
13. R. Kolb, “General Principles of Procedural Law”, *The Statute of the International Court of Justice. A Commentary*, Oxford University Press, 2006, σελ. 793-835, ιδίως σελ. 795-796.
14. B. Cheng, *General Principles of Law as Applied by International Courts and Tribunals*, Grotius Publications, Cambridge University Press, 1953, R. Kolb, “General Principles of Procedural Law”, όπ. παρ., Sir E. Lauterpacht, “Principles of Procedure in International Litigation”, 345 *RCADI*, 2009, σελ. 387-530.
15. Ο Ch. De Visscher, ήδη από το 1966, αναδείκνυε την αυτονομία του δικονομικού δικαίου του Διεθνούς Δικαστηρίου των Ηνωμένων Εθνών: “[l]e droit procédural de la Cour internationale de Justice est une droit judiciaire qui lui est propre et qui, très délibérément, se veut tel. Les emprunts qui, aux origines de son élaboration, peuvent être faits à des législations ou à des pratiques nationales se sont fondus en un corps de droit homogène”, *Aspects récents du droit procédural de la Cour internationale de Justice*, Paris, Pedone, 1966, p. 7. Στην ίδια λογική, L. Delbez, *Principes généraux du contentieux international*, όπ. παρ., σελ. 107επ.,

εξετασθούν λοιπόν τα θεμέλια του διεθνούς δικαιοδοτικού δικαίου (§1), καθώς και οι επιμέρους εγγυήσεις που συνθέτουν την έννοια της δίκαιης δίκης στο διεθνές πεδίο (§2).

§1. Το διεθνές δικαιοδοτικό δίκαιο θεμέλιο της δικαιοδοτικής λειτουργίας

Οι πηγές του διεθνούς δικαιοδοτικού δικαίου είναι οι πηγές του ουσιαστικού διεθνούς δικαίου, όπως καταγράφονται στο άρθρο 38 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου των ΗΕ¹⁶. Εξάλλου, τα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα επικαλούνται συχνά εγγενείς εξουσίες (*inherent powers*), σύμφυτες στη δικαιοδοτική λειτουργία και απαραίτητες για την ορθή άσκησή της.

A. Οι πολλαπλές πηγές του διεθνούς δικαιοδοτικού δικαίου

Αναφερόμενος στην προέλευση των κανόνων που διέπουν τη δικαιοδοτική λειτουργία, ο S. Rosenne παρατηρεί ότι:

“In international law, these nominally have a conventional origin. They have grown out of the law and practice of international arbitration, and in the course of the history of that institution much customary law has been generated by some and some underlying principles have emerged from the practice of States and the accumulation of arbitral awards following a fairly consistent pattern. In judicial proceedings before the International Court, the variable factors characteristic of arbitration...become constants, and the procedural aspects are more closely regulated by the constituent or basic instrument. This constancy, in its turn, has facilitated the development of procedural law...which is now an autonomous branch of international law”¹⁷.

S. Rosenne, *Law and Practice of the International Court of Justice*, όπ. παρ., σελ. 1021-1052, ιδίως σελ. 1028. Για μια πρόσφατη μελέτη, C. Brown, *A Common Law of International Adjudication*, όπ. παρ. Βλ. και τη συμβολή των H. Ruiz Fabri & J.-M. Sorel, “L’exportation du modèle universel vers les juridictions internationales”, στο: S. Guinchard *et als.*, *Droit proces-suel. Droits fondamentaux du procès*, 6ème éd., Paris, Dalloz, 2011, σελ. 1117-1199, όπου οι συγγραφείς μιλούν για, κατ’αρχήν, απουσία δικονομικής συνοχής (*absence d’unité en matière processuelle*, σελ. 1123), επισημαίνοντας ωστόσο ότι τούτο δεν αίρει την ύπαρξη συγκλίσεων και κοινών αρχών που διέπουν την άσκηση της διεθνούς δικαιοδοτικής λειτουργίας (*ibid.*). Επίσης, R. Plender, “Rules of Procedure in the International Court and the European Court”, 2 *EJIL*, 1991, σελ. 1-30, και ιδίως τις παρατηρήσεις του συγγραφέα ότι οι κανόνες διαδικασίας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από τους αντίστοιχους κανόνες του Διεθνούς Δικαστηρίου των ΗΕ.

16. *Ibid.*, ιδίως σελ. 405επ., V. Coussirat-Coustère & P.-M. Eisemann, “La procédure devant les juridictions internationales permanentes”, στο: *La juridiction internationale permanente*, Paris, Pedone, 1987, σελ. 103-165, σελ. 108επ., C. Brown, *A Common Law of International Adjudication*, όπ. παρ., σελ. 36επ.

17. *The Law and Practice of the International Court of Justice 1920-2005*, Vol. III, όπ. παρ., σελ. 1028. Για τη σταδιακή ανάδυση αρχών και κανόνων περί ορθής απονομής δικαιοσύνης στο διεθνές δίκαιο, βλ. A. Lelarge, “L’émergence d’un principe de bonne administration de la jus-

Οι κανόνες και αρχές ενσωματώνονται κατά κύριο λόγο στη διεθνή πράξη με την οποία ιδρύεται το διεθνές δικαιοδοτικό όργανο, η οποία οριοθετεί τη λειτουργία και τις αρμοδιότητές του, καθώς επίσης και στο παράγωγο δίκαιο¹⁸. Προκύπτουν όμως και από άλλες πηγές του διεθνούς δικαίου, όπως για παράδειγμα, το διεθνές έθιμο, τις γενικές αρχές, και τη νομολογία.

Ιδιαίτερο ρόλο κατέχουν οι γενικές αρχές του δικαίου, όπως απορρέουν από τις καταστατικές ρυθμίσεις, αλλά και από την πρακτική και νομολογία διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων¹⁹. Αυτές απαρτίζουν το *jus commune* του (δημοσίου) διεθνούς δικονομικού δικαίου²⁰.

Στη διεθνή διαιτησία, η αυτονομία της βούλησης των μερών επεκτείνεται και στη δικονομία²¹. Οι κανόνες διαδικασίας καταγράφονται κατά πρώτο λόγο στο συνυποσχετικό (*compromis*) και επαφίενται επομένως σε μεγάλο βαθμό στη διακριτική ευχέρεια (και στη συμφωνία) των μερών. Το συνυποσχετικό μπορεί να εμπεριέχει το σύνολο των κανόνων διαδικασίας, να παραπέμπει σε διαδικαστικό πλαίσιο συμφωνηθέν εκ των προτέρων, ή ακόμη να εκχωρεί στο διαιτητικό όργανο την αρμοδιότητα εκπόνησης των κανόνων διαδικασίας.

Ένα βασικό διεθνές διαιτητικό δικονομικό πρότυπο συμπεριλήφθηκε στις Συμβάσεις της Χάγης του 1899 και 1907 που έθεσαν ορισμένους δικονομικούς κανόνες γενικής φύσεως, οι οποίοι άλλωστε αποτέλεσαν πρότυπο κατά τη σύνταξη του Καταστατικού του Διαρκούς Δικαστηρίου Διεθνούς Δικαιοσύνης. Οι κανόνες διαδικασίας των Συμβάσεων της Χάγης, που κωδικοποιούσαν στοιχεία της διαιτητικής πρακτικής της εποχής, προσέφεραν ένα -προαιρετικό- δικονομικό πλαίσιο στη διάθεση των μερών σε περίπτωση προσφυγής στη διαιτησία. Πολλοί εκ των κανόνων αυτών, όπως εξελίχθηκαν μέσα από τη νομολογία, έχουν αποκτήσει εθιμικό χαρακτήρα. Σήμερα, οι κανόνες που διέπουν τη διαιτητική διαδικασία έχουν αναπτυχθεί

tice internationale dans la jurisprudence internationale antérieure à 1945", 27 *L'Observateur des Nations Unies*, 2009/2, σελ. 24-51.

18. Βλ. J. Combacau, "Droit du contentieux international", στο: J. Combacau & S. Sur, *Droit international public*, όπ. παρ., σελ. 596-597.

19. B. Cheng, *General Principles of Law as Applied by International Courts and Tribunals*, όπ. παρ., σελ. 257επ., R. Kolb, "General Principles of Procedural Law", όπ. παρ., X. Boucobza & Y.-M. Serinat, "Les principes du procès équitable dans l'arbitrage international", *JDI*, 2012/1, σελ. 41-57. Για μια ευρύτερη συγκριτική προσέγγιση των γενικών αρχών, S. Guinchard *et als*, *Droit processuel. Droits fondamentaux du process*, 6ème éd., Paris, Dalloz, 2011, P. Marchal, *Principes généraux de droit*, Bruxelles, Bruylant, 2014.

20. Βλ. Sir E. Lauterpacht, "Principles of Procedure in International Litigation", όπ. παρ., σελ. 404.

21. Για τη δικονομία της διαιτησίας, βλ. J. C. Witenberg, *L'organisation judiciaire: la procédure et la sentence internationales*, Paris, Pedone, 1937, K. S. Carlston, *The Process of International Arbitration*, New York, Columbia University Press, 1946, J. Collier & V. Lowe, *The Settlement of Disputes in International Law. Institutions and Procedures*, όπ. παρ., σελ. 189επ., C. F. Amerasinghe, *International Arbitral Jurisdiction*, Leiden/Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2011.

περαιτέρω. Στη σύγχρονη διαιτησία, έχουν διαμορφωθεί σύνολα κανόνων διαδικασίας, την εφαρμογή των οποίων μπορούν να επιλέξουν τα μέρη, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις η εφαρμογή ενός συγκεκριμένου διαδικαστικού πλαισίου καθίσταται υποχρεωτική, ιδίως στη θεσμική διαιτησία.

Στην πρώτη κατεύθυνση, στους κόλπους του Διαρκούς Δικαστηρίου Διαιτησίας, έχουν υιοθετηθεί προαιρετικοί κανόνες που συμπληρώνουν τις ρυθμίσεις των Συμβάσεων της Χάγης, προσαρμόζοντας τη διαιτητική διαδικασία στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των διαφόρων τύπων διεθνών διαφορών²².

Πέραν αυτών, στη θεσμική διαιτησία, το διαδικαστικό πλαίσιο είναι προκαθορισμένο, περιορίζοντας ως ένα βαθμό την διακριτική ευχέρεια των μερών. Τούτο ισχύει για παράδειγμα ως προς τα διαιτητικά δικαστήρια που συγκροτούνται στο πλαίσιο του Διεθνούς Κέντρου Επίλυσης Διαφορών Επενδύσεων (ICSID) που υπάγονται στους διαδικαστικούς κανόνες που εμπεριέχονται στη Σύμβαση του 1965, εκτός αν τα μέρη συμφωνήσουν αλλιώς²³.

Μέσα από αυτές τις διάφορες ρυθμίσεις, η διαιτητική διαδικασία έχει σε μεγάλο βαθμό ομογενοποιηθεί²⁴. Ταυτόχρονα, συνεχίζει να συνιστά κύριο στοιχείο η μεγαλύτερη ευχέρεια των μερών ως προς την επιλογή του διαδικαστικού σχήματος που θα ακολουθηθεί. Η ευελιξία της διαιτησίας είναι άλλωστε ένα χαρακτηριστικό που φαίνεται να επιθυμούν να διατηρήσουν τα κράτη. Αυτό κατέστη εμφανές και από τις αντιδράσεις των κρατών σε μεταγενέστερες προσπάθειες κωδικοποίησης του δικαίου της διεθνούς διαιτησίας. Πράγματι, η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου των Ηνωμένων Εθνών ασχολήθηκε από το 1950 με τη κωδικοποίηση του δικαίου της διεθνούς διαιτησίας με σκοπό την εκπόνηση ενός κώδικα διεθνούς διαιτησίας²⁵. Το σχέδιο άρθρων που τελικά προτάθηκε από την Επιτροπή και τον Ειδικό Εισηγητή, G. Scelle, ο οποίος υπήρξε ο κύριος εμπνευστής της προσπάθειας, δεν έγινε τελικά αποδεκτό από τα κράτη ως διεθνής σύμβαση, αλλά υιοθετήθηκε ως «υπόδειγμα κανόνων της διαιτητικής διαδικασίας»²⁶. Η βασική αντίρρηση που προβλήθηκε ήταν ότι οι ρυθμίσεις έβαιναν πέραν της κωδικοποίησης του υφιστάμενου δικαίου, προς την κατεύθυνση

22. *Optional Rules for Arbitrating Disputes between Two States* (1992), *Optional Rules for Arbitrating Disputes between Two Parties of which Only One is a State* (1993), *Optional Rules for Arbitration Involving International Organizations and States* (1996), *Optional Rules for Arbitration between International Organizations and Private Parties* (1996), *Optional Rules for Arbitration of Disputes Relating to Natural Resources and/or the Environment* (2001), για μια επισκόπηση, βλ. B. Daly, "The Permanent Court of Arbitration", C. Giorgetti (ed.), *The Rules, Practice and Jurisprudence of International Courts and Tribunals*, όπ. παρ., σελ. 37-73.

23. Άρθρο 44 Σύμβασης ICSID.

24. J. Collier & V. Lowe, *The Settlement of Disputes in International Law*, όπ. παρ., σελ. 189επ., B. Daly, "The Permanent Court of Arbitration", όπ. παρ., ιδίως σελ. 42-49.

25. Βλ. τις διαδοχικές Εκθέσεις της Επιτροπής: *Yearbook of the International Law Commission*, 1950 (UN Doc. A/CN.4/18), 1952 (UN Doc. A/CN.4/59), 1953 (UN Doc. A/CN.4/76), 1958 (UN Doc. A/CN.4/113).

26. *Yearbook of the International Law Commission*, 1958, UN Doc. A/3859.

της προοδευτικής ανάπτυξης, η οποία μάλιστα έτεινε προς τη «δικαστικοποίηση» της διαιτησίας, περιορίζοντας την ελαστικότητα που τα κράτη επιθυμούσαν να διατηρήσει ο θεσμός. Βέβαια, θα πρέπει να παρατηρηθεί, ότι οι αντιρρήσεις αφορούσαν περισσότερο τις ρυθμίσεις εκείνες που ενίσχυαν την υποχρεωτικότητα της προσφυγής στη διαιτησία, παρά τις επιμέρους ρυθμίσεις διαδικαστικού χαρακτήρα, οι οποίες σε γενικές γραμμές αποτυπώνουν τη διαιτητική πρακτική.

Στην περίπτωση δικαιοδοτικών οργάνων μονίμου χαρακτήρα, η ύπαρξη ενός προκαθορισμένου δικονομικού πλαισίου γενικής εφαρμογής περιορίζει αισθητά την ευχέρεια των διαδίκων. Πράγματι, οι βασικοί άξονες της δικονομίας προκύπτουν από την ίδια την καταστατική πράξη του οργάνου²⁷. Συνήθως οι κανόνες αυτοί χρήζουν εξειδικεύσεως, συμπληρώνονται δε από εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας και άλλες πράξεις.

Συχνά, η ιδρυτική πράξη εκχωρεί στο δικαιοδοτικό όργανο την αρμοδιότητα εκπόνησης κανόνων διαδικασίας, προς συμπλήρωση των καταστατικών διατάξεων²⁸. Η αρμοδιότητα αυτή, σε συνδυασμό με την αρχή της αρμοδιότητας της αρμοδιότητας (Kompetenz-Kompetenz), ενισχύει την αυτονομία του δικαιοδοτικού οργάνου -πάντοτε μέσα στα όρια της καταστατικής ή ιδρυτικής πράξης- με συνέπεια «το δημιούργημα να εκφεύγει του δημιουργού»²⁹. Το παράδειγμα των *ad hoc* Διεθνών ποινικών δικαστηρίων της πρώην Γιουγκοσλαβίας και της Ρουάντα είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικό³⁰. Οι περισσότεροι κανόνες διαδικασίας στο πλαίσιο των *ad hoc* Διεθνών ποινικών δικαστηρίων είναι «δημιούργημα» των δικαστών. Οι νομολογιακές προσεγγίσεις στα ζητήματα δικονομικού ή διαδικαστικού χαρακτήρα με τα οποία βρέθηκαν αντιμέτωποι οι δικαστές, αποτυπώθηκαν στη συνέχεια στις -πολλαπλές- τροποποιήσεις και συμπληρώσεις των Κανόνων διαδικασίας και απόδειξης. Αντιθέτως, το Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (1998) προβλέπει ότι ο Κανονισμός διαδικασίας και απόδειξης, καθώς και τα Στοιχεία των εγκλημάτων, εκπονούνται από τη Γενική Συνέλευση των Κρατών-Μερών. Πέραν της, επιβεβλημένης, κατά την άποψή μας, πρόνοιας για τον προκαθορισμό των κανόνων διεξαγωγής της ποινικής δίκης, ώστε να διασφαλίζεται η ορθή απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και η ασφάλεια δικαίου, σαφώς ρόλο έπαιξε και η βούληση των κρατών να αφήσουν μικρά περιθώρια δικονομικής δικαιοπλασίας στους δικαστές.

Αντίστοιχες παρατηρήσεις μπορούν να διατυπωθούν ως προς τις διαδικαστικές ρυθμίσεις του δικαιοδοτικού συστήματος του ΠΟΕ. Στα Πάνελ αναγνωρίζεται η δυνατότητα υιοθέτησης κανόνων διαδικασίας, σε περιπτώσεις κενών, πάντα βέβαια

27. Π.χ. τα άρθρα 39-69 Κατ. ΔΔ.

28. Π.χ. το άρθρο 30 Κατ. ΔΔ. Αντίστοιχες διατάξεις απαντά κανείς σε καταστατικά άλλων διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων: ά. 16 Κατ. Διεθνούς Δικαστηρίου Θάλασσας, ά. 26 ΕΣΔΑ, ά. 60 Δι-Αμερικανικής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ά. 17.9 Μνημονίου Επίλυσης Διαφορών ΠΟΕ, ά. 15 του ΔΠΔΓ, ά. 16 του ΔΠΔΡ.

29. H. Ruiz Fabri & J.-M. Sorel, "L'exportation du modèle universel vers les juridictions internationales", στο: S. Guinchard *et als.*, *Droit processuel*, όπ. παρ., σελ. 877.

30. Αναλυτικά, Φ. Παζαρτζή, *Η ποινική καταστολή στο διεθνές δίκαιο*, όπ. παρ., σελ. 70επ., ιδίως σελ. 75-76.

μέσα στα όρια του Dispute Settlement Understanding, και υπό τον έλεγχο του Εφετειακού Σώματος, το οποίο έχει την αρμοδιότητα να ελέγχει τους κανόνες διαδικασίας που υιοθετούν τα Πάνελ στην εκδίκαση μιας υπόθεσης. Το Εφετειακό Σώμα δεν διαθέτει ευρεία αρμοδιότητα διαμόρφωσης κανόνων διαδικασίας αντίστοιχη με άλλα δικαιοδοτικά όργανα, κατά το μέτρο που οι κανόνες διαδικασίας υιοθετούνται σε συνεννόηση με τον Chairman και τον Director-General.

Πάντως, δεν απουσιάζει πάντοτε και η δυνατότητα των μερών να παρεμβαίνουν στους κανόνες δικονομίας: στο Διεθνές Δικαστήριο, στο Δικαστήριο Δικαίου Θάλασσας καθώς και στη διαιτησία ICSID, τα διάδικα μέρη έχουν τη δυνατότητα να προτείνουν, από κοινού, προς το δικαιοδοτικό όργανο, τροποποιήσεις των κανόνων διαδικασίας κατά την εκδίκαση συγκεκριμένης υποθέσεως, και με τη δυνατότητα αυτή «επανεμφανίζεται» μια -περιορισμένη βέβαια- διακριτική ευχέρεια των μερών επί της διαδικασίας³¹.

Η δυνατότητα που παρέχεται στα δικαιοδοτικά όργανα από τις καταστατικές διατάξεις να διαμορφώνουν ή/και να συμπληρώνουν τους κανόνες διαδικασίας αφήνουν περιθώρια δικαιοπλαστικής αυτονομίας του δικαστή ως προς τους δικονομικούς κανόνες, ή, «εποικοδομητικής ερμηνείας» των κανόνων αυτών³².

B. Οι εγγενείς εξουσίες των διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων (Inherent Powers)

Εξάλλου, κατά την άσκηση της λειτουργίας τους, τα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα συχνά επικαλούνται εγγενείς εξουσίες (inherent powers)³³. Πράγματι, επιβεβαιώνεται συχνά τόσο στη θεωρία, όσο και στη διεθνή νομολογία, ότι τα δικαιοδοτικά όργανα διαθέτουν ορισμένες εξουσίες συνυφασμένες με την ίδια τη φύση της δικαιοδοτικής λειτουργίας, το περιεχόμενο των οποίων δεν εδράζεται απαραίτητα σε ρητή πρόβλεψη, αν και η άσκησή τους οριοθετείται από την καταστατική πράξη³⁴. Η αρ-

31. Ά. 101 των Κανόνων διαδικασίας του Διεθνούς Δικαστηρίου των ΗΕ, ά. 48 των Κανόνων του Δικαστηρίου Δικαίου Θάλασσας, ά. 44 Σύμβασης ICSID.

32. Κατά την έκφραση του H. Thirlway ('constructive interpretation'), "The ICJ 1989-2009: At the Heart of the Dispute Settlement System?" *LJIL*, 2010, σελ. 347-395, σ. 380.

33. Από τη θεωρία, βλ. C. Brown, "The Inherent Powers of International Courts and Tribunals", 76 *BYIL*, 2005, σελ. 195-244, του ιδίου, "Inherent Powers in International Adjudication", στο: *The Oxford Handbook of International Adjudication*, όπ. παρ., σελ. 828-847, P. Gaeta, "The Inherent Powers of International Courts and Tribunals", στο: L. C. Vohrar *et al.* (eds.), *Man's Inhumanity to Man: Essays on International Law in Honour of Antonio Cassese*, Netherlands, Kluwer Law International, 2003, σελ. 353-372, I. Van Damme, *Inherent Powers of and for the WTO Appellate Body*, The Graduate Institute of Geneva/CTEI Working Paper 102, August 2008, διαθέσιμο στο: [<http://www.graduateinstitute/ctei>], M. Paparinskis, "Inherent Powers of ICSID Tribunals: Broad and Rightly So", στο: T. Weiler & I. Laird (eds.), *Investment Treaty Arbitration and International Law*, New York: JurisNet, 2011, διαθέσιμο στο: [<http://ssrn.com/abstract=1876705>].

34. Βλ. R. Kolb, "Le maxime de la 'bonne administration de la justice' dans la jurisprudence internationale", 27 *L'Observateur des Nations Unies*, 2009/2, σελ. 5-21, σελ. 7.

Η δικαιοδοτική λειτουργία αποτελεί ένα από τα κλασικά ζητήματα της θεωρίας του δικαίου. Στο διεθνές πεδίο, η δικαιοδοτική επίλυση των διεθνών διαφορών γνωρίζει άνθιση με τον πολλαπλασιασμό διεθνών δικαστικών και διαιτητικών οργάνων, γεγονός που αποτελεί αναμφίβολα στοιχείο ενίσχυσης της ερμηνείας και της εφαρμογής του διεθνούς δικαίου. Η έντονη κινητικότητα που παρατηρείται τις τελευταίες κυρίως δεκαετίες στο χώρο της διεθνούς δικαιοσύνης δίνει αφορμή επαναπροσέγγισης της δικαιοδοτικής λειτουργίας στο διεθνές δίκαιο. Στόχος της μελέτης είναι να αναδείξει την εξελισσόμενη φυσιογνωμία της δικαιοδοτικής λειτουργίας στη διεθνή έννομη τάξη. Διαμέσου της άσκησης της δικαιοδοτικής λειτουργίας, αναπτύσσεται η διεθνής νομολογία ως δυναμικός παράγων εξέλιξης του διεθνούς δικαίου, δικονομικού και ουσιαστικού.

ISSN: 978-960-562-419-4

15357